

Zaselek Strane – vzor trajnostne zasnove

Zasnova zaselka Strane na Planini pri Ajdovščini ohranja integralno podobo Vipavskih brd in v sodobnem arhitekturnem jeziku nagrajuje bogato kulturno in umetniško zapuščino kraja. Idejna rešitev nove poselitvene strukture se odlikuje po izkoriščanju naravnih danosti, domišljenem razmerju med grajeno strukturo in odprtim prostorom, bioklimatski zasnovi, programski raznolikosti in poudarjenem sociološkem vidiku zaselka.

Strnjena pozidava

Zaselek Strane je primer ekološko ozaveščenega arhitekturnega projekta, ki temelji na spoznanju, da je uravnotežen trajnostni razvoj najboljše varovanje prostora. Avtorji projekta, arhitekt Adrijan Cingerle, krajinski arhitekt Sašo Drakslar in geomant Robi Lavin, so oblikovali arhitekturno celoto, ki spoštuje naravne danosti in izhaja iz arhitektonske in urbanistične tradicije Vipavske doline in Krasa. Ena najpomembnejših značilnosti lokalnega graditeljstva je strnjena gradnja, ki po vzoru bližnjih naselij (Vipavski križ, Goče, Šmarje) in zaselkov na Planini (Marci, Štrancarji, staro jedro Britiha) urbanizira naravno okolje v najmanjšem možnem obsegu. Takšna oblika pozidave predstavlja pravo nasprotje razpršeni gradnji, ki se povsod na Slovenskem (nedvomno zaradi pomanjkanja občinskih urbanistov in današnje urbanistične zakonodaje, ki se oklepa preživelih vzorcev) še vedno širi nenadzorovano ter uničuje naravno in kulturno krajino. Zasebne hiše, obdane z zelenjavnimi vrtovi, ki po tipologiji izhajajo iz predmestne vile, zavzemajo velike površine naravnega okolja in pogosto ne kažejo nobenih krajevnih značilnosti. Še več, številne enodru-

žinske tipske hiše, ki so bile na slovenskem podeželju zgrajene v zadnjih štirih desetletjih, so predimenzionirane, nekvalitetne, brez arhitekturne vrednosti in nikakor ne prispevajo k oblikovanju identitete posameznega območja. Posebej moteča pa je njihova umestitev v prostor, ki ne kaže nobenega odnosa do krajine in sosednjih objektov.

Strnjena struktura zaselka Strane v tem pogledu popravlja napake stihijske gradnje, ki je ponekod povsem spremenila avtohtono podobo Vipavske doline. Nova naselbinska forma se obenem prilagaja naravnim danostim, obliki in kakovosti zemljišča ter klimatskim pogojem, zlasti močni burji, ki je značilna za celotno območje. Avtorji so pri iskanju celostne zasnove opravili tudi geomantično analizo, ki služi za določanje najustreznejše tlorsne dispozicije naselbine, načina pozidave in orientacije hiš v naravnem okolju.

Interpretacija kraško-vipavske hiše

Ruralna hiša v današnji kraško-primorski regiji je bila v 18. in 19. stoletju kakovostno bivališče s smotno porazdelitvijo prostorov in ambiciozno oblikovano zunanostjo, ki je temeljila na harmo-

nični razporeditvi stavbnih členov. Domačije so bile v gruščastih naseljih postavljene tesno druga ob drugo in so ustvarjale nize vaških ulic, imenovane gase. Temeljni gradbeni material je bil lokalni kamen (na širšem območju prevladuje flišni peščenjak), ki so ga le najpremožnejši lastniki zaščitili pred propadanjem z belim apnenim premazom. Prepoznavna značilnost hiš so bila zunanja stopnišča in leseni hodniki v nadstropjih – ganki.

Zaselek Strane leži na mejnem pobočju med Vipavsko dolino in planotastim Krasom. Urbanistična zasnova zaselka, ki se s terasasto obliko pozidave prilagaja topografiji terena, temelji na združevanju manjših grajenih enot (petnajstih večstanovanjskih hiš in javnega objekta) z različno identiteto in stavbno tipologijo v zaključeno celoto. Vsi objekti bodo delno vkopani v rahlo nagnjeno zemljišče in zgrajeni iz naravnih materialov, avtohtonega lesa in kamna, ki ga bodo izkopalni na lokaciji. Med večstanovanjskimi hišami, v katerih bodo stanovanja prilagojena spremenjenim bivanjskim potrebam 21. stoletja, zasledimo štiri različne tipe, ki izhajajo iz tradicionalne kraške in vipavske hiše. V prvem sklopu so združene vrstne hiše z dvorišči

in vrtovi, med katerimi izstopata hiši z ravnima, ozelenjenima strehama. Večstanovanjske hiše drugega niza bodo imele notranji predprostor – tradicionalni borjač in bodo združene okoli vaških gas. Stanovanjski objekti tretjega tipa, ki bodo najbolj izpostavljeni burji, bodo pred močnim vetrom zaščiteni s kamnitim obodom, v katerega bo vstavljena lesena medetažna stavbna konstrukcija z lesenim ostrešjem. Posebnost hiš bodo sodobno interpretirani leseni ganki in izpahnjene jedilnice, ki bodo neposredno povezane z zunanjim vrtom. Dvostanovanjske hiše zadnjega sklopa, ki bodo imele fasado in streho v celoti obloženo s kamnito oblogo, pa bodo povsem integrirane v naravno okolje.

Idejna zasnova nove aglomeracije ustreza vsem zahtevam sodobno oblikovanega zaselka, saj ni zgolj spalno naselje, ampak vključuje v grajeno strukturo tudi odprti prostor in javne programe. V centralnem objektu z ozelenjeno streho so avtorji predvideli hotelske sobe, prostore za sprostitve, restavracijo z izborom regionalnih jedi in tri večnamenske dvorane (primerne za izvedbo kulturnih dogodkov; izobraževalnih seminarjev, poslovnih srečanj, itd.). Na ozelenjeni strehi bo urejen park s sprehajalno potjo in razglediščem, ki bo povezan s premišljenim sistemom ostalih zelenih in tlakovanih površin: pešpoti, otroških igrišč ter vaških trgov s klopami in vodnimi motivi (kraški kal, vodnjak), ki bodo lahko gostili različne prireditve na prostem.

Bioklimatska zasnova

Strane bodo prvi slovenski primer okolju prijaznega zaselka, ki bo združeval nizko energijske in pasivne hiše. Zasnova zaselka bo obenem prilagojena makro in mikroklimatskim pogojem ter bo upoštevala principe bioklimatske arhitekture. Objekti bodo ustvarjali protivetrni zaslon, kar pomeni, da bodo imele hiše na

severni (vetrni) strani majhne in maloštevilne okenske odprtine ter se bodo z velikimi steklenimi površinami odpirale proti jugu in zahodu. K racionalni rabi energije bodo pripomogle tudi naprave za zbiranje in ponovno uporabo deževnice, skupna čistilna naprava in ogrevanje na leseno bio maso.

Nove možnosti za razvoj podeželja

Pri načrtovanju naselja, ki ima izjemno ambientalno kakovost, ni bila pomembna samo povezava zaprtega in odprtega prostora v neločljivo celoto, pač pa tudi njegova vpetost v socialno in gospodarsko strukturo širšega območja. Na osrednjem vaškem trgu so avtorji zasnovali prostor za »ekološko« tržnico, prodajalne z izdelki lokalne obrti in vinoteko, ki se naslanja na več kot dvestoletno vinogradniško tradicijo (prve vinograde so v Vipavskih brdih zasadili že Rimljani). Nosilci posameznih dejavnosti pa naj bi bili domačini, saj so se alternativne oblike bivanja, ki združujejo privatno življenje, delo in prosti čas, v tujini izkazale kot zelo uspešne.

Projektiranje zaselka Strane je bilo za avtorje zagotovo velik izziv, kajti v Sloveniji še nimamo vzorčnega primera podeželske naselbine, ki bi izhajala iz bivanjske tradicije določene pokrajine in bi istočasno ustrezala sodobnim arhitekturnim trendom. Inovativna arhitekturna celota, osnovana na avtohtonem poselitvenem vzorcu, predstavlja precedenčni primer aglomeracije, ki ustreza vsem načelom energetsko varčne gradnje. Najpomembnejši odliki zaselka z visoko bivalno kvaliteto pa sta nedvomno promocija vipavske stavbne dediščine in vključevanje različnih javnih programov v »vaško« jedro, ki bodo ponujali nova delovna mesta in nove možnosti za razvoj podeželja zgornje Vipavske doline.

Nataša Kovšca, univ. dipl. um.zgod., v sodelovanju s snovalci predloga za OPPN